

Միւլթա 500 60 րէ ոսկիդրամ
Վեցամսեայ 35 րէ »
Արտիմն. 8րկ. 4 օղար
Վեցամսեայ 2 50 րէ »
Իրագ եւ Պարսկ. 1 անգլ. ոսկի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1929
Հայոց՝ « A Z T A G »
Journal Armenien
R. P. 587
Beirut-Liban
Տէր և Տնօրէն՝ Հ. ՊԱՆՈՍԵԱՆ

Բ. Տալի

Կը Երաստարանի Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը

Թիւ 188

Խմբագրական

ԹԻԻՐԲԻՈՅ ԱՐԴԻԱՑՈՒՄԸ

ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ատենէ մը ի վեր թիւրքերոյ ազգային վերածնունդը և արդիացման թիւիչքները արդարացի անհանգստութեամբ կը դիտուին և կը վերլուծուին մեր մտաւորականութեան կողմէ։ Հայ մամուլը պարբերականները և պրօշիւրները այդ խնդրին կուտան իր արժանի կարեւորութիւնը և կը ջանան պարզել էութիւնը Բէմալահան թիւրքերոյ վերանորոգչական զարթոնքին և անկէ եզրակացուած թիւններ հանել։ Այդ եզրակացութիւնները մեզի համար երկու կարեւոր հարցեր կ'ընդգրկեն.

1. — Որքա՞ն բնական են և կենսական կրնան ըլլալ վերանորոգչական այդ ձեռնարկները։

2. — Իսպալէս քաղաքակրթութիւնը մը հետ(ընդունելով պահ մը որ նա կրնայ քաղաքակրթութիւն) կրնա՞նք հաշտուիլ իբր ազգ և ազգի թարի զբաղիւթեանը։

Հաւաստեցողներ կան, որ Բէմալը պիտի յաջողի իր վերանորոգչական այդ արարողի միջոցներու մէջ և թիւրք ժողովուրդը ընդունակ է իրենմտեան Բալքանական թուրքական իւրացման։

Մեր ազգային քաղաքական նորադոյն պատմութեան քննադատութեան և վերագնահատման ատեն, անցեալի աղետաբեր ահաւոր վերադարձներ մատնանշելով՝ հայ քաղաքական մտքի երկ տասարդ ներկայացուցիչները կը շեշտեն նաեւ թէ՛ մենք միշտ ստորագնահատած ենք թիւրքերու ուժը, հոգեկան և մտային կարողութիւնները, պերագնահատելով մեր ուժն ու կորովը և մահաւանդ մեր քաղաքակրթական կարողութիւնները։

Ընդհանուր առումով ճիշդ կը գտնենք այս դիտողութիւնը, որոնք իրապէս վերահասած են մեր յառաջդիմութեան և թմբեցուցած։ Անքէ մէջ հայրենասիրութիւնը պէտք է որ ներառենք միւս ծայրահեղութեան մէջ։ Մեր կազմաւորման և ոգեկան անկման ներկայ շրջանի յատկանիշը կը նկատենք մեր նոր մտաւորականութեան չափաւորեցում տեսակետը Բէմալի և թիւրք ժողովուրդի ուժի, քաղաքակրթութեան իւրացման և կարողութիւններու մասին։ Ինչպէս անցեալի մէջ անտեսած կամ արհամարհած ենք մեզի տիրող թրքութեան արժանիքները, պէտք է որ ներկայիս հակառակ ծայրը նետուինք՝ իտեալականացնելով անոնց կարողութիւնները և ուժը։

Ասոր հետեանքը այն պիտի ըլլայ, որ հայ ժողովուրդը հոգեբանօրէն իր հաւասարակշռութիւնը պիտի կորսնցնէ և քայքայձակ սխալ տեսողութեան մը գոհ պիտի երթայ։

Անոնք, որոնք կը հաւատան Մուսթաֆա Բէմալի բռնի արդիացման կը մոռնան քանի մը չափազանց կարեւոր գործօններ, որոնք կենսական պայմաններ են ազգի մը իրական քաղաքակրթութեան։

1. — Իւրացնելիք քաղաքակրթութիւնը պէտք է որ համապատասխանէ տուեալ սարքի ազգային կազմուածքին, այսինքն անոր պատմութեան, աւետիգութիւններուն, հոգեբանութեան և հակումներուն։

Մինչդեռ թիւրքի համար աւելի մեծան քաղաքակրթութիւնը այնքան անհարապատ է, որքան հայը անոր համար։

Ձեռք ըսել թէ թիւրքը չի կրնար քաղաքակրթութիւն, թիւրքին քաղաքակրթութեան օրրանը կրնայ ըլլալ միայն արեւելքը — մահմետական հին քաղաքակրթութիւնը Խալիֆայի Մուսթաֆա Բէմալը վ գուր կը ճգնի թիւրք ժողովուրդին արեւմտական պատմութեան երկար-կեղծ միջոցով գեղծին ձուլելով։

2. — Թիւրքը անկարող է միլիոնիւ տրեմտեան քաղաքակրթութեան աւազանին մէջ նաեւ անոր համար, որ արեւմուտքը ըլլալով գրեթէ քաղաքակրթութեան քաղաքակրթութիւնը մեծ չափով անոր կնիքը կը կրէ և խոտոր համեմատական է թիւրք-մոնղոլական հոգեկան կառուցուածքին։

3. — Թիւրք ժողովուրդը (պէտք է գանադանել զայն 100ին 20) պարունակող իր բանիմաց մասէն) տնտեսապէս անքաւ ինկած, նահապետական-անային իր տնտեսութիւնը իսկ քայքայուած ոչ տրամադրութիւն, ոչ ձգտում և ոչ ալ հակում ունի շարժում ցոյց կուտայ այս արդիացման ճանաչական բարեւա վիճակը ամենէն զօրաւոր լծակներէն մէկն է իրական քաղաքակրթութեան, նախ հայ, ապա կը թուի և ոչ թէ հակառակը։

4. — Մուսթաֆա Բէմալի արդիացումը կանխահա, արմատական և վտանգաւոր օպերացիոն մըն է, առանց թմբեցուցիչ դեղերու։

Թիւրք ժողովուրդը չի տոկար ատոր և մանաւանդ Բէմալի հակառակորդները։

Դործողութեան ցաւերուն չը տոկացող այդ համը գանգուածը գործողութեան ցաւի կծկումներու խնթութեան մէջ պիտի խլէ գանակները և պիտի միս քաղաքակրթութեան փորձ կատարող Բէմալի կողմը — ըստ մեզ, այս տրամաբանական հետեանքն է անբնական փորձերը։

ՆԱԾԱՆԵՐԻ ՆՈՐ ԳԻՐԲԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Վերջերս լոյս տեսաւ, Քրանս-բէյ եղբոր, յայտնի լեւոնապետի և հայերու բարեկամ Նանտէնի նոր գիրքը, հայերու մասին։

Նախապէս, այս գիրքը լոյս էր տեսած անգլիերէն լեզուով։

Գիրքը խնամուած արտադրին ունի և կը պարունակէ իր մէջ բազմաթիւ նիւթեր Հայաստանի պատմութեան և աշխարհագրութեան վերաբերեալ, կան նաեւ պատկերներ ու անձկու. նկարազարդութիւն։

Գիրքը կը ներկայացնէ Նանտէնի և իր ուղեկիցներու ճամբորդական տպարարութիւնները եւրոպայէն գլխաւորեալ և Հայաստանի միւս վայրերը, Պոլսի, Բաթումի վրայով։ Միեւնոյն ժամանակ, այնու-ուրեք ուսումնասիրուած են Հայաստանի և Վրաստանի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը։

Անկախ այն բանէն, որ այս գրքին մէջ, ամէն բնութեցող կը գտնէ իրեն համար հետաքրքիր նորութիւններ, գիրքը նշանակալից է և լոյստոյ կրէ գծերով։ Այդ գիրքը ընտրող են հէնց իրեն Նանտէնի համար, որովհետեւ ան յաճախ ճամբորդելով Ռուսաստանի մէջ տեղեկներ է ստացել կարգի լոյս-չեղիներու հետ, սրով առիթ է տուել գաղափար քննադատութիւններու իր մասին՝ տարազին ուսանելու կողմէն։

Նանտէնի վերաբերեալ մենք այդպիսի քննադատական խօսք չունենք։

Գրքի բնուէն գրեթէ հետեւեալն են. — 1) Նանտէնի վերաբերումը գլխի մեծ պիւնթիւնները Հայկական խնդրի նկատմամբ, 2) անոր վերաբերումը գլխի խորհուրդին Հայաստանի գեղաւոր անձինք և 3) անոր վերաբերումը գլխի Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը։

Քիչ մը նորոգման կանց առնելը այս կրէ կէտերուն վրայ։

Նանտէնի նորովեղացի է, չէզոք փորձիկ պետութեան մը քաղաքացի, բայց այդ չի խոնդարել անոր ըլլալ Ազգային Քաջակցութեան մէջ ամենակարեւորութեան գեղաւոր մէկը, որպէս գաղթականական գործերու բարձրագոյն կոմիտայի Ան յայտնի է մէկ խօսքով։ Նանտէն յայտնի գործիչ է եւրոպական իմաստով։

Սակայն ըլլալով այդպիսի մէկը ան չի վարանի պարտաւանդի խօսք ըսելու ըստ մեծ պետութիւններու հասցէին, որոնք գրեթէ իրենց խոտուածները Սէվրի գաղափարի ստորադրումէն յետոյ։

Այս հանգամանքը մեզ համար կարեւոր նշանակութիւն ունի ժամանակ է, որ իրենք եւրոպացիք խոտուածներ իրենց սխալները, իւրենց բացասական գործերը, իրենց դաւաճանութիւնը իրենց խօսքին և խօսքին հետեւեալն են. — 1) Նանտէնի վերաբերումը Հայկական խնդրին, որ իրենց հայ ժողովուրդի 1918—20 թուական ազգային կառավարութիւնը, Ան յատուկ տեղ կուտայ այն անոնի և միայն աշխատանքներուն, որ ունեցաւ մեր հանրապետական կառավարութիւնը յետպատերազմական ծանր տարիներու ընթացքին։

Գիրքը լեզուն է պատմական և աշխարհագրական տուեալներով և, որպէս այդպիսին, ան կը հանդիսանայ ժամանակակից լատիւնիստներու, նուիրուած ներկայ Հայաստանի վիճակին։

Գիրքը արժէքաւոր է և եւրոպացի ընթերցողներու համար։ Ցանկալի է որ ան թարգմանուի հայերէնի։

Պիտի փրկուի ենթական

Անկասկած որ, եթէ թիւրք ժողովուրդը ի վիճակի ըլլայ տուելու Բէմալի շեշտակի դանակներու հարուածներուն և կատարուի հրաշքը — իսպալէս արդիանայ թիւրքի, ապագային հայ ժողովուրդը կ'ունենայ իր զէմ գորաւոր հակառակորդ մը և մրցակից մը և ոչ բոլորներն են վիճակներ, որոնք ջարդի և աւերումի համար կ'ապրին։

Անշուտ հակառակորդի մը, անտեսական և քաղաքական մրցակցի մը հետ աւելի դիւրին է զբաղիլ ըլլալ, քան արեւմտաւորականացնելը։

Դժբաղդաբար հրամանները, բանտերը և պատիժները շատ զօրաւոր գէնքեր չեն ժողովուրդը մը պատմութեան առանցքը փոխելու։ Ժամանակը անշուտ կը յեղաշրջէ թիւրքի հոգին, մտածողութիւնը, կենսապը և չենք ըսել թէ Բէմալի ներկայ փորձերը հետք չը պիտի թողուն — սակայն ժողովուրդը անգործ է պիտի հարկաւ զէն իր զեկավարներուն հայեացքը արեւմուտքէն արեւելք ուղղելու ան կողմէն ստանալու համար քաղաքակրթութեան կենսատու ճառագայթները։

Արժէ, որ հայ ժողովուրդը ուշադիր հետեւի թիւրքի ներքին շարժումներուն և յստակ գաղափար կազմէ իրական վիճակի մասին։

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՆԵՂԵՆ

(Սեփ. թղթակցութիւն)

Անցեալ կիրակի, Ծննդեան տօնին առթիւ, Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցին մէջ պատարագի վեհափառ կաթողիկոսը, ըստ նախապէս եղած յայտարարութեան, 1923 թ. Միտոսօֆէնէի առթիւ Հայկ. մէջ ըրած իր պատարագի արարողութիւնէն վերջ, այս երկրորդ անգամ էր որ վեհափառը կը պատարագէր, երրորդ պատարագը, չորրորդ տարի առաջ, Լիւանան Անթիպիոսի որդանդին մէջ կարգ մը առանց միտոսֆէնէի մնացած որբերու մկրտութեան հանդէսին ըրած էր, որով ծերութեամբ կաթողիկոսի այս պատարագի արարողութիւնը անց հետաքրքրութեան արժանացաւ Հայկ. մէջ, որուն իր փառաւոր կրնայ ծառայել այն ծովածառը՝ բաղնիքներ որ կիրակի որ լեզուցած էր եկեղեցիի պատիւն ու բակը։

Պատարագի արարողութիւնը անցաւ հանդիսաւոր Մանաւանդ նկատելի էր որ վեհափառը ձայնը այս անգամ կը հնչէր աւելի ուժեղ և լսելի կը զգոնար լոյսովին։ Պատարագի ընթացքին վեհափառը հոգեւորական և իմաստալից քարոզ մը տուաւ որ յիշեցող իր երիտասարդական օրերը։

Այս երեւոյթը այն յոյսը կը ներշնչէ որ վեհափառի առողջական վիճակը միայն թորակալ է և ժողովուրդը զեռ պիտի կրնայ վայելիլ իր հովուութիւնը։

Յատկաւ վիճակի մը մէջ կը գտնուի կիրակեան մայրանոցի շինութեան խնդիրը։ Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները մեր մեծահարուստ ազգայիններէն Պ. Կիւլպէնկեան 10,000 տոյտը յատկացուցած էր, Հայկ. մէջ, իր հանրակցեալ կնոջ անուան մայրանոց մը կառուցանելու համար։ Այս նուիրատուութեան, գործադրութիւնը յանձնուած էր վեհափառին հովանաւորութեան տակ Հայկ. ազգայիններէն կազմուած յանձնախումբի մը, որը զօրաղաբար դարձ ոչ մէկ գործնական քայլ առած է այդ ուղղութեամբ։

Չափաւոր գաղափարներն է յանձնարումներ անգամներուն մէջ կու կէս տարիէ ի վեր ցոյց տուած այս անոնց ընթացքը, հակառակ նուիրատուի կրկնակի թելադրութեան և զեկուցումներուն։

Փափաքելի էր որ վեհափառը իր բարձր հոգեւորութեանը արժեքներ, գործի մեղքով յանձնախումբը, հակառակ պարագային, նոր յանձնարարութիւն մը ընտրութեան ծնունդտար-էթիւրոպացիներու իրաւունքներուն մէջ աշխարհային ցոյց տանք, նոր նուիրատուներ չի պիտի կրնանք ունենալ։ Մանաւանդ որ Հայկ. պէս ոտուար հայութիւն ներկայացող և Բէմալի զբոլալով միջավայրին մէջ ապրող ժողովրդին համար խիստ ստիպողական և անյետաձգելի պահանջ մըն է մայրանոցի խնդիրը։

Ստույգ տղերքն է կ'իմանանք որ Հայկ. պիւնթի տաշնորդ Արտաւազգ Վրդ. Սիւնեան իր հրամարակտի ներկայացուցած է վեհափառին և Հայկ. Գաւառական ժողովի տեսնողներին։

Թէպէտ մօր ձեռքին տակ չուրինք Արտաւազգ վարդապետի հրամարագիրը, սակայն մեզ կը հայտնուի որ առաջնորդը իր պատճառ իր հրամարակտին ներկայացուցած է նախ վեհափառի իր անձին հանդէպ ցոյց տուած անտարբեր վերաբերմանը և երկրորդ իր երկրպագութեան երկու տարի ի վեր յետապնդման, ինքն ճիշտ է վարդապետի առաջին պատճառարարութիւնը, հետաքրքիր է իմանալ վեհափառի անտարբերութեան պատճառները, որո վեհափառը։

ԿճճՈՒՆԻՐՆԵՐ ՆԱԵՆ ՆԱԽԲԱՐՈՂՈՒՄ, ՆԻՐ ՆՈՐԲԻ, ՔԱՆԱՏԱՅԻ ԵՆ ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐ: ԱՎԵՆ ԺԱՆՈՐԱԴԱՆՈՒԹՅԱՆԵՐ ԵՆ ՏՈՐԵԿԱՐՔԱՆԵՐ ՆԱԽԱՐԱՐ ԿԱՄ ՆԱԽԱՐԱՐ: ԳԻՏԻՔ
ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐ, ՊԵՐՈՒՄ ԴՈՒՄ ԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐ — 906.—